PROBLEMA BOLGRADULUI ÎN DOCUMENTE DIPLOMATICE BELGIENE (1856)

THE BOLGRAD QUESTION IN BELGIAN DIPLOMATIC DOCUMENTS (1856)

CZU: 94(498.7):327(493)″1856″ **https://doi.org/10.59295/spd2024u.04**

Eugen-Tudor SCLIFOS,
ORCID: 0009-0007-8424-3868
e-mail: tudor.scl@gmail.com
Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The article traces Belgium attitude towards the Bolgrad question. The reports of the belgian ambassador in Vienna show the contradictions between the Great Powers in the issue of tracing of the Bessarabian border. France supported the Russian claim to keep Bolgrad, Great Britain and Austria opposed it. Belgium was proposing that the Emperor of Belgium be the moderator of the dispute over the city of Bolgrad.*

Keywords: *Bolgrad, Bessarabian border, belgian ambassador, contradictions.*

INTRODUCERE

După înfrângerea Imperiului Rus în fața „tandemului” franco-britanic în războiul Crimeii (1853-1856), problema Basarabiei a revenit în „prim-planul” cancelariilor europene. La finele anului 1855, la sugestia ministrului de externe al Austriei, contele Ferdinand Buol, în preliminariile păcii adresate Imperiului Otoman, a fost „strecurată” și clauza referitoare la restituirea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei. Și de data aceasta Marile Puteri au considerat că această retrocedare se făcea în „interes european”, scotea Rusia de la Dunăre, în schimb ce o parte a Basarabiei rămâne sub dominație rusească. Deși inițial cabinetul de la Petersburg a refuzat să accepte această clauză, ulterior la presiunile venite din partea Marilor Puteri, dar și din partea Prusiei, împăratul Alexandru al II-lea își dă acordul ca sudul Basarabiei să revină Principatului Moldovei. În aceeași perioadă, în spatele „cortinei” deja se negocia o apropiere franco-rusă, ceea ce a nemulțumit vizibil pe Marea Britanie. Din aceste considerente, diplomația britanică la Congresul de la Paris (februarie-martie 1856) a adoptat o atitudine de forță în raport cu Imperiul Rus. În discuțiile preliminare de la Paris, plenipotențiarii ruși au propus un „troc”, fortăreața Karsului contra sudului Basarabiei. Această idee nu a fost susținută de diplomații britanici și austrieci. În schimb, Franța a agreat un asemenea „scenariu”, însuși Napoleon al III-lea a propus „ajutorul” în problema basarabeană. Astfel, în timpul lucrărilor congresului de la Paris, Marile Puteri nu au putut ajunge la un consens în chestiunea Basarabiei, din cauza existenței contradicțiilor între Aliați. Pe de altă parte, plenipotențiarii ruși au cerut să păstreze orașul Bolgrad, pe motiv că ar fi centrul admi-

nistrativ al coloniștilor bulgari din Basarabia. Franța era unica putere care susținea un asemenea demers, iar Marea Britanie, Austria se opuneau vehement doleanței cabinetului de la Petersburg. În această situație complicată, s-a luat decizia creării unei comisii europene pentru a delimita noua frontieră în Basarabia. Din această comisie au făcut parte doar cinci din cele șapte puteri semnatare ale Tratatului de la Paris din 18/30 martie 1856. Comisia era formată din reprezentanții Franței, Marii Britanii, Austriei, Imperiului Otoman și Imperiului Rus. Prusia și Sardinia au fost excluse din această comisie, deși la un moment dat li se va cere punctul de vedere. Comisarii europeni ajungând pe teren au constatat existența a două localități cu numele de Bolgrad, iscându-se unul dintre cele mai „complexe litigii" din epocă. Practic, delimitarea frontierei Basarabiei a durat aproape un an de zile, iar Rusia a retrocedat Bolgradul abia după ce a primit o „compensanție". Diplomația rusă a pretins păstrarea orașului Bolgrad, deși acest fapt însemna încălcarea flagrantă a Tratatului de pace de la Paris, care stipula excluderea Imperiului Rus de la orice arteră a Dunării. La nivel diplomatic, reprezentanții ruși în capitalele europene au „beneficiat" de sprijinul Franței, în special a ministrului de externe Walewski și a împăratului Napoleon al III-lea. Franța a susținut demersurile rusești în problema Bolgradului, dar s-a „ciocnit" de poziția intransigentă a Marii Britanii, care a trimis nave de război în Marea Neagră. La rândul ei, Austria a condiționat retragerea trupelor militare din Principatele Române de rezolvarea chestiunii Bolgradului. Se crease o situație „explozivă", iar Marile Puteri s-au văzut nevoite să accepte o propunere de „compromis", anume convocarea unei noi conferințe pentru a rezolva chestiunea Bolgradului. Această întrunire s-a dovedit a fi una pur formală, deoare a fost soluționată în „culise". Datorită faptului că poziția Sardiniei era decisivă, împăratul francez l-a însărcinat pe ministrul plenipotențiar al Piemontului la Paris, contele Villamarina să comunice ministrului Cavour că poate susține poziția Marii Britanii. Prin această mișcare, Napoleon al III-lea reușea să păstreze atât alianța cu Marea Britanie, dar deschidea perspectivele unei înțelegeri și cu Rusia.

În ultimii ani au apărut studii valoroase bazate pe documente occidentale referitoare la atitudinea Marilor Puteri față de chestiunea Bolgradului. În cazul de față, intenționăm să prezentăm viziunea unei puteri neutre, Belgia, diplomații căreia au observat „ciocnirile" de interese în această problemă de interes european.

În colecția Microfilme Belgia, păstrate la Arhivele Naționale de la București au fost identificate câteva rapoarte ale ambasadorului belgian la Viena O'Sullivan de Grass [1] (2 rapoarte diplomatice vor fi publicate în original în anexă) care arată evoluția problemei Bolgradului din toamna anului 1856. Într-un raport din 28 septembrie, O'Sullivan îi scria ministrului de externe Vilain despre faptul că întârzierea lucrărilor de delimitare a frontierei basarabene are repercursiuni asupra altei chestiuni, la fel de importante [2]. Aceasta era cea referitoare la activitatea comisiei europene pentru Principatele Române, care trebuia să consulte „vocea" populației din Moldova și Valahia cu privire la unire sau păstrarea vechiului regim. Practic, această comisie s-a întrunit abia în 1857, după rezolvarea „litigiului" referitor la posesiunea orașului Bolgrad. În viziunea diploma-

tului belgian, această problemă căpăta proporții nebănuite, ducând la divergențe între Marile Puteri [3]. De acest fapt, profita doar cabinetul de la Petersburgul, care aplicase „tactica” *divide et impera* pentru a separa Franța de Marea Britanie. La diferență de o lună, același O'Sullivan constata cu regret că problema Bolgradului devenea complicată, și tot mai puține șanse să fie rezolvată [4]. Eforturile întreprinse de curțile de la Paris, Viena și Londra au fost în zadar. La rândul ei, Imperiul Rus prin vocea cancelarului său Mihail Gorceakov a propus convocarea unei noi conferințe. Interesante sunt constatările diplomatului belgian referitoare la pozițiile adoptate de către Marile Puteri. În viziunea acestuia, Franța nu dorea să cedeze presiunii venite din partea Marii Britanii. Cu toate astea, atitudinea Franței era „inconstantă și versatilă”, existând „speranța” unei schimbări majore de viziune în problema Bolgradului. Anglia și Austria nu doreau să se expună riscului ca problema Bolgradului să fie supusă votului. Curțile de la Londra și Viena considerau esențial „votul” Sardiniei pentru a cădea de acord asupra acestui „sistem”. Referitor la Prusia, aceasta înclina mai degrabă să se abțină de la vot. În această situație „încordată”, diplomatul belgian a vehiculat o idee nouă, ca un „arbitru” să partajeze „voturile” în chestiunea Bolgradului [5]. Acest „arbitru” nu putea fi decât regele Belgiei Leopold I, în calitate sa de suveran al unei țări aflate în stare „permanentă” de neutralitate. Menționăm că această idee nu era una nouă, însă se miza pe împăratul Napoleon al III-lea să joace acest rol, dar suveranul francez era prea „implicat emoțional și personal” în chestiunea Bolgradului, datorită promisiunii făcute lui Orlov în timpul Congresului de la Paris.

Aceste câteva documente belgiene relevă faptul că problema Bolgradului a fost una de interes european, puncte de vedere expunându-și statele care nu aveau nici un interes particular în această chestiune.

ANEXE

Viena, 22 octombrie 1856. O'Sullivan către Baronul de Grenade

Je commencerai ce rapport par la constation d'un peu satisfaisant, c'est que la question de Bolgrad, cette question si mallentendue, dans laquelle se concentre aujourd'hui toutes les autres questions orientales, n'a fait un seul pas et qui même elle paraît moins soluble que jamais, tous les moyens d'arrangements ayant été repoussés à Paris, à Londres et à Vienne.

Il y avait deux solutions praticables, l'une de forme, l'autre de foi.

Pour cette dernière on a proposé une digue, un chemin, et en dernier lieu une déplacement de chef-lieu de la colonie Bulgare, en offrant à la population de Bolgrad des facilités et même des indemnités pour se transporter ailleurs.

Tous ces moyens ont été repoussés, la troisième n'a pas même été discuté.

Restait à trouver une forme pour terminer le différend.

La Russie a proposé de soumettre la question à la conférence de Paris.

La France est entrée dans cette pensée. Le cabinet Français et même personnellement l'Empereur des Français se sont prononcés en faveur de l'interprétation Russe. Que ce soit à tort on à raison; qu'on le regrette ou qu'on ne le regrette, pas à Paris, ce

n'est pas ce qu'il faut examiner le fait est que le gouvernement Français ne veut pas céder devant la résistance de ses alliés et paraître subir une pression on est montrer inconsistant et versatile abandonnant l'opinion qu'il a qualifiée du caractère d'équitable, mais il consentait à se soumettre au vote de la majorité des Etats co-signaitaires du traité de Paris.

L'Angleterre et l'Autriche n'ont pas voulu courir les chances d'une vote, la majorité leur paraissant acquisse à leurs adversaires. La Turquie consentait à la solution par la conférence, sans faire de réserves.

On croyant à Londres et à Vienne que la Sardaigne voterait contre l'Autriche, et malgré des assurances contraires, mais encore assez vagues, venues depuis de Turin, on n'est pas tout à fait édifié sur ce point.

Le Baron de Bourqueney a imaginé alors un mode de conciliation fort logique et qui sauvegardait toutes les susceptibilités.

Avant se convoquer la conférence, on aurait fait des ouvertures à la Prusse, on lui aurait dit: „Nous ne pensons pas à ne pas nous appeler à cette conférence. Vous avez signer la paix, ainsi votre place dans lans le congrès est plus qu'une convenance, c'est un droit; mais il s'agit de prononcer sur une discussion qui a eu lieu avant l'arrivée de votre Plénipotentiaire à Paris, nous comptons asses sur votre esprit de justice pour espérer que lors, du vote vous vous abstenu".

Les voix auraient probablement été partagées et la Prusse persistait à s'abstenir, on aurait décidé que l'on aurait recours à un arbitre pour départager les voix.

Cet arbitre aurait été le Roi notre Auguste Souverain, désigné tout naturellement, non seulement à cause de ses hautes qualités personnelles, mais en même temps par la situation de neutralité qui lui est faite en Europe.

Ce progres aurait probablement été accueilli, si d'avance le mot d'arbitre n'avait pas été prononcé à Paris, et à cet mot, sans être accompagné de la marche indiquée ci dessus, n'avait pas été repoussé à Londres comme l'avait été le vote par la conférence.

Signe: O'Sullivan de Grass

ANIC, Colecția Microfilme Belgia, rola 24.

Viena, noiembrie 1856. O'Sullivan către Grenard.

Je veux profiter d'un courrier anglais pour vous soumettre quelques considérations d'un caractère plus intime.

Il résulte de l'ensemble de ma correpondance sur la question de Bolgrad, que personne n'a prévu la gravité que cette affaire prendrait.

Quelques uns profitent de cette difficulté, d'autres la subissent.

L'Angleterre en profite pour montrer son mécontement à la Russie, et cela pour deux motifs; pour avait dû faire la paix un peu malgré son désir, et ensuite, pour l'humeur que lui font éprouvent les coquetteries envers la France. En même temps, cette question domine à l'Angleterre l'occasion de s'attirer l'Autriche et de reprendre plus d'influence en Turquie. Enfin, on ne peut se dissimuler que la paix a été dictée par la France, ce sont les anglais qui jouient le premier rôle au moment où cette paix s'exécute.

La Russie exploite aussi cette difficulté pour ébranler l'alliance de la France avec l'Angleterre et surtout avec l'Autriche; pour faire du traité 15 avril une lettre morte et peut-être pour se faire une alliance à Paris et regagner par là de l'influence à Constantinople.

Le Comte de Cavour qui comprenne fort bien que la voix de la Sardaigne sera prépondérante, ne manquera pas de faire son vote par des complaisances à tant à Londres qu'à Paris.

Quant à l'Autriche, elle est soutenue par le cabinet anglais, plus peut être qu'elle ne voudrait l'être, car son alliance avec la France lui tient au moins aussi à coeur, que la présence des Russes à l'extrémité du lac Yalpouck.

La Turquie est également protegée avec une énergie qui ne lui laisse guère d'indépendance et l'occupation indéfinie d'une flotte anglaise dans la Mer Noire, est plus dangereuse pour elle que la possession par les Russes d'une colonie Bulgare trop rapprochée du Danube.

Signe. O'Sullivan Grass.

ANIC, Colecția Microfilme Belgia, rola 24.

REFERINȚE

1. O'Sullivan de Grass (1798-1866) – diplomat belgian. Ambasador al Belgiei la Viena.
2. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), Colecția Microfilme Belgia, rola 24 (O'Sullivan către Vilain, Viena, 23 septembrie 1856).
3. *Ibidem.*
4. ANIC, Colecția Microfilme Belgia, rola 24. (O'Sullivan către Grenard, Viena, 23 octombrie 1856).